

ЗЕРНО У ЗИМОВІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ

Календарні обряди українців зберігалися в побуті до поч. ХХ ст. і в трансформованому вигляді дожили до наших днів і являють собою набір реліктових явищ, які склалися шляхом нашарування релігійних уявлень різних епох. Витоки їх лежать в глибокій давнині, коли з виникненням землеробства сформувався новий світогляд землероба.

Стрижневою ідеєю світогляду давнього землероба була ідея родючості, а найдавнішим символом її було зерно¹. Плодюча сила зерна таїла в собі секрет проростання і, відповідно, таємницю кругообігу життя, діалектичну тріаду “життя – смерть – життя”, викликала уявлення про його сакральні властивості. У нашій статті опишемо вживання зерна в зимовому циклі народного календаря українців.

Обрядовість, аграрні культури для етнографів завжди були предметом особливого інтересу. Велику кількість матеріалів про календарні звичаї збирала етнографічна експедиція під керівництвом П.Чубинського. Матеріал багатий, і, що не менш важливо, зібраний у різних регіонах України². Багато повідомлень з народного календаря маємо в “Матеріалах до українсько-руської ентології в зібранні НТШ”³. Обряди, які стосуються землеробства, досліджував М.Сумцов у своїх працях, присвячених обрядовому хлібові⁴. Дослідження проблеми продовжують історики та етнографи кінця ХІХ – початку ХХ століття, такі як І.Галька, В.Кравченко, Х.Ящуржинський, В.Василенко, А.Онищук, Л.Пастернак. Автори описують побут та обряди, народні звичаї у різних регіонах України⁵.

В останні роки значно зріс інтерес до цих явищ серед етнографів, фольклористів, соціологів, релігієзнавців. І не дивно: це вияв уваги, посиленого суспільного інтересу взагалі до національних (етнічних, народних) традицій⁶. Адже без них нам не побудувати нашої майбутньої культури.

Календарні звичаї є надзвичайно різноманітними. Це свята і підготовка до них, заборони і магичні обряди, ворожіння і передбачення, пости й урочисті трапези, ігри і розваги, подарунки й обрядовий фольклор, культ святих і повір'я про нечисту силу.

Основний набір ритуальних дійств і магичних прийомів зимового циклу зосереджується в його кульмінаційних моментах – Різдві, Новому році, Водохрещі, а також розподіляється протягом усього періоду, по днях, які сьогодні відзначаються як дні святих.

Саме до цих днів і було приурочено максимум прикмет на погоду і врожай. У зимових святах особливе місце посідають обряди закликання родючості на весь рік.

Нас цікавлять ворожіння календарні, що входять до святкових і сезонних обрядів. Ворожать найбільше взимку, точніше з пізньої осені. На Різдво, Новий рік, Водохреще ворожба була одним із найважливіших ритуалів. Ворожили на майбутній урожай, добробут сім'ї в новому році.

Та найчастіший предмет ворожби – це ворожіння дівчат про шлюб на Св.Андрія. Ворожили про те, чи суджено дівчині взагалі вийти заміж у найближчий час, наступному році, хто буде суженим, з якого боку він з'явиться, буде багатим чи бідним, хто він за професією?

Прагнення знати свою долю і віра в те, що за допомогою певних способів можна підняти завісу майбутнього, глибоко вкорінена в природі людини. Деякі зі способів ворожіння на Св.Андрія нагадують римські і давньогерманські – на птахих та тваринах, інші – на хлібі – є специфічно слов'янськими, треті – новітнього, майже сучасного походження⁷. Розглянемо докладніше деякі з них.

Ворожіння на півні. Дівчата стають в коло; кожна насипає біля себе купку зерна і кладе туди перстень; пізніше пускають півня. Біля якої дівчини почне він клювати, а особливо, якщо потрапить дзьобом у перстень, то це вважається вірною ознакою, що ця дівчина скоро вийде заміж⁸.

Іншого роду ворожіння відбувається з насінням. Дівчата засівають конопляним насінням землю, приготовану в ящику і говорять; “Святий Андрію! Я на тебе льон сію. Дай мені знати, з ким буду збирати”. При цьому вірять, що присниться наречений⁹.

Також дівчина висмикує зі стріхи солому, шукає в ній колосок з зернами, і якщо знайде до пари (парну кількість зерен), то вийде заміж, а якщо ні, то не вийде¹⁰.

В місті дівчата, як і на селі, ворожили в ніч на Св.Андрія. Переважно беруть кілька тарілок і накривають ними гудзик, хлібні зерна, перо, а одну залишають порожньою. Дівчата піднімають тарілки: котра відкриє гудзик – вийде заміж за військового, якщо відкриє зерна – вийде за поміщика, якщо тарілка порожня – залишиться без нареченого¹¹.

Ворожіння разом із вірою в прикмети, очевидно, складають один з найстійкіших елементів календарних звичаїв та обрядів. Однак, продовжуючи існувати з давнини аж до наших днів, ворожіння вже почали

втрачати свій первинний серйозний зміст. Ворожити за традицією продовжують, але по-справжньому в це мало хто вірить.

Чи не найповніше культ хліба і зерна виражено у Різдвяних обрядах, де спостерігаємо поєднання його мало не з усім духовним світом людини. Головне ритуальне дійство відбувалося у першій передріздвяний вечір.

Господар або старший син вносив в хату трохи сіна і сніп різного роду злаків: пшениці, жита, вівса або змішаний. Наші респонденти з різних місцевостей дещо відмінно описують цей момент. Так, на Івано-Франківщині на різдвяну вечерю господар вносив до хати снопа з зерном – “діда” – і ставив його в кут. На стіл під скатертину клав сіна – називали його “баба”. А під стіл – соломи з вівса. Стіл зерном не посипали.

Після Різдвяних свят “дідуха” виносили на двір, клали на найближче дерево на подвір’ї, “щоб їли горобці”. Потім “діда” спалювали. Сіно, яке було під скатертиною, зберігали і робили з нього гніздо для першої квочки. Солому з-під столу спалювали в саду¹².

У селі Бронниця на Дрогобиччині так описують цей звичай: на Святий вечір господар вносив до хати вівсяного “діда” (“дідуха”), зробленого з першого снопа. “Дід” стояв у куті під образами до Василя. Перед Йорданом з “діда” вирізали соломини, робили хрестики і розкладали їх на вікнах, образах¹³.

На Турківщині є свої особливості: “дідух” роблять з першого снопа, що вижав господар, – сніп має бути обов’язково з вівса. Кладуть його в одному з кутів стола під образами. Після свят його загортають і виносять в комору, щоб зберегти від мишей. “Дідуха” не вимолочують, зберігають кілька років¹⁴.

Зустрічається і звичай, що “дідух” має обов’язково лежати, оскільки Ісус, народившись лежав, а не стояв¹⁵.

Особливістю різдвяного обряду на Київському Поліссі є відсутність снопа¹⁶.

А Л.Пастернак так описує початок різдвяного вечора у с. Зібонки Жовківського повіту: “Дідух” – велика в’язанка соломи, яку розстеляють по землі. На “дідусі” не можна спати, бо збіжжя виляже на полі і не можна на нього класти кожух, бо просо заросте. На другий день свят його спалюють. До другої хати (до світлиці) вносять на Святий вечір житній сніп, а на Новий рік, як прийдуть новолітники, то дають їм палички в руки і кажуть: “Ану, діти, оббийте той сніп”¹⁷.

Після внесення “дідуха”, “коляди” господиня ставить на стіл узвар, кутю, хліб, сіль та інші страви.

Кутя вважалася основною обрядовою їжею. Саме їй належить обрядова роль на Святвечірньому столі, саме з нею пов’язано чимало дійств. Коли виймають з печі кутю, то придивляються: якщо вона піднялась високо, випадає з глечика, то на добробут; а якщо осіла, тобто неповний глечик, – на нещастя. Кутю і узвар ставлять на покуття не голими руками, а в рукавицях, і коли несуть, кутю говорять: “Квок, кутя, на покуття!”, щоб краще курчата виводились¹⁸.

У давнину цю страву варили на свято Коляди, відзначаючи найкоротший день у році, – день сонцевороту. Його вважали початком відродження сили сонця. Пшениця куті уособлювала оновлення сонця і, відповідно, нескінчений колообіг життя.

З прийняттям християнства природне сонце, що колись уособлювало тему світла, енергії та життя, втратило свою культову силу і стало відблиском іншого, вищого, духовного, Божественного Сонця – Христа. Очищенна від половини пшениця куті символізує також чистоту християнського вчення, бо, як попереджалося у Святому Письмі, Христос “у руці Своїй має віячку, і перечистить свій тік і пшеницю Свою Він збере до засіків, а полову попалить ув огні негасимім”¹⁹.

Кутя включається у трапезу на Святвечір і як атрибут поминального столу – згідно з християнським канонам нею поминають Спасителя. Проте її значення, як прадавньої поминальної страви пов’язане також і з культом предків, тому у Святвечір нею поминають усіх померлих родичів.

Кутя мала забезпечити родючість землі й загалом добробут Всесвіту.

У деяких місцевостях України на Святвечір господар вилазить на піч, відчиняє віконце, викидає за вікно три ложки куті і говорить: “Морозе кутю їж, а пшеницю не рухай”²⁰. Це один із обрядів, що символізує жертвоприношення землі.

На Волині побутує цікавий звичай, як вияв поклоніння сонцю та землі: першу ложку куті господар підкидає до стелі, – “щоб ягнята стрибали, як ця пшениця скаче від землі до стелі”. Другу ложку куті підкидає, – “щоб телята рикали так, як це зерно стрибає від землі до стелі”, а третю – “щоб бджоли роїлися”²¹.

Мак, що ним приправляють кутю, уособлює мінливість зоряного світу, а мед – віру та надію живих у солодке потойбічне життя душі.

Пшеничне зерно куті є водночас символом продовження роду, адже сім’я, як і зерно, означає одвічний колообіг життя – властивість зерна така ж, як і сім’ї: відтворювати життя, примножувати його.

Хліб і зерно в житті слов’ян мали, не тільки господарське, але й ритуальне значення.

Приготування хліба із зерна і його поїдання (весь цей цикл) – штучний аналог того, що відбувається із зерном в природних умовах: народження, вмирання і знову народження. Але це не просто технологічний процес, а швидше семіотичний.

Кулінарна технологія в цьому випадку, напевне, найбільш показова. Людина займається тим, що на іншому рівні під силу тільки богам. Причому, кожне приготування їжі і трапеза нагадує першу і найголовнішу подію – створення світу. Ось чому будь – яка трапеза має ритуалізований характер.

Ритуальні дійства із зерном відбуваються в Україні і на Новий рік. Святкування Нового року починається напередодні, так званим Щедрим вечором (хоч не на всій території України вживається ця назва, наприклад, у Галичині Щедрий, вечір – це перед Водохрещем). Усі дії Нового року – магичні. Вони спрямовані на ублагання та прихилення Щедрого Бога дати у цім році добрий урожай, гарний приплід худоби, птиці, багато роїв. Адже у цю ніч “відкрите небо” і відтіля можна все випросити, чого тільки бажаєш²².

На Новий рік ще до світанку (в деяких місцевостях – до літургії, а в деяких – після) хлопчики з мішаним зерном (жита, пшениці, проса, гороху, ячменю) у рукавиці, прив’язаній до пояса, ходять по хатах засівати чи посівати, з Новим роком вітати. У деяких селах посипають тільки пшеницею (с.Голгочі Підгаєцького району Тернопільської області, сс. Яворів, Вовче Турківського району Львівської області, с. Добрилів Рогатинського району Івано-Франківської області). В селі Брониця Дрогобицького району Львівської області для посівання на Новий рік брали пшеницю, змішану з маком²³. Хлопчики – це символ багатства, добра, здоров’я, надії. До хлопчиків найбільше прихильний “Щедрий”. Ось чому “посівати” ходять хлопчики та ще й до світу, бо “Щедрий” над ранок відійде у небо з димом “дідуха”.

Першому посівальникові-хлопцеві, коли своїх дітей – хлопчиків немає, дають снопа молотити. Посеред хати розстеляють чисте рядно, (а хата вже заметена і дідух спалений), кладуть сніп, посівальникам дають у руки качалки, а коли не вистачає качалок, то дають і макогона (бо дітей-молотників буває двоє і троє) і діти молотять, б’ють по колосі кілька разів. Звичайно, ці діти раніше молотять свій сніп, бо з нього ж беруть і зерно для посівання (в Галичині вживається термін “посипання”)²⁴.

Спочатку хлопець посівав вдома. Ставав перед образами, набирав жменю зерна з рукавиці, посівав і приказував: “На щастя, на здоров’я та на Новий рік, щоб родило краще, як торік – жито, пшениця та всяка пашниця. Дай, Боже!” На Лівобережжі двері в цей час не зачиняли. Люди чекали посівальників. Хлопець заходив до хати, скидав шапку і з порога:

*Ходить Ілля на Василя,
Носить пугу житянюю,
Де замахне – жито росте,
Роди, Боже, жито, пшеницю,
Всяку пашницю,
У полі ядро, а в домі добро,
Дай, Боже!*²⁵

На Волині пызныше зустрічалось, що посівати ходили з хлопчиками і дівчатка 8 – 12 років. Посипали діл, стіл, усе в кожного в хаті, примовляючи:

*На щастя, на здоров’я,
На Новий рік!
Роди, Боже, жито, пшеницю
І всяку пашницю!*

Або “Роди, Боже, жито на все літо, жито, пшеницю, всяку пашницю” (с. Липки), або “Сійся, жито, пшениця, всяка пашниця, на Новий рік” (с. Столпин)²⁶.

В деяких місцевостях посівальники, коли приходили до хати, кидали зерно до образів та приказували:

*На щастя, на здоров’я!
Роди, Боже, жито й пшеницю
і всяку пашницю.
Здрастуйте, з празником,
З Новим роком, з новим щастям,
З Василям!*²⁷

У таких випадках гороху не брали, щоб не побити скло на образах.

Перший посівальник на Новий рік, звичайно, буває і першим полазником – приносить до хати щастя.

Господарі запрошували: “Сідайте, хлопці, сідайте, щоб старости сідали”, – як була в них дівчина. А коли і не мали дівчини, теж так казали, щоб сідали за столом, щоб все добре сідало²⁸. Садять ще посівальників на порозі – щоб кури сідалися, курчат висиджували.

Зерно, яке розкидають посівальники, збирають. Трохи залишають на засів ниви, трохи курам кидають, щоб добре неслися і плодилися. Часом ще залишали зерно для корови, коли отелиться. А горох зберігали аж до весни. навесні, коли повилуплюються гусенята, їх загодовували цим горохом, щоб великі росли²⁹. Цей звичай – віддавати посівне зерно птиці – зберігається в селах і сьогодні³⁰. Посівне зерно мусить з'їсти птиця, бо в яйці є зародок життя, як і в зерні. У яйці є сонячна сила, добра і прихильна до людини.

Інколи при засіванні дівчата і парубки ловлять зерна і по них ворожать: якщо кількість зернин парна, то дівчина вийде заміж, і навпаки (с. Шендерівка, Канівський повіт)³¹.

Посівальникам (у кого були гроші) – давали по копійці, по дві, а переважно – млинці, пампушки, калачі, пряники, хліб.

У деяких місцевостях в Новий рік “новолітувати” до священика ходять самі господарі і замість змішаних зерен несуть йому по “чвертці” або більше вівса, гречки і т.ін. (с. Полонне, Новоград-Волинський повіт)³².

Удень на Новий рік ходять і дорослі посівальники – чоловіки: діти до батьків, куми до кумів, сусіди до сусідів. Дорослі також посівають з рукавиці. Що саме знаменує ця рукавиця, ще так і не з'ясовано остаточно: можливо це нагадає “ріг багатства та щастя”.

Дорослі чоловіки, здебільшого гуртами, але й поодиночі, приходили безпосередньо у хату і виголошували досить довгі магичні побажання. На Чернігівщині:

*Шов Ілля
На Василя,
В його пужечка
Житяночка;
Куди нею махне, –
Там жито росте.
Зароди, Боже,
Жито, пшеницю,
Всяку пшеницю,
А в полі ядром
А в дворі добром
На покуті гостями,
На полу дітьми,
А в полі зернятком,
На дворку жереб'ятком³³.*

*А в полі, а в полі плужок ходить,
А за тим плужком сам Бог ходить.
Мати Божа їсти носить,
Бога просить:
“А вроди, Боже, жито, пшеницю,
Всяку пшеницю,
Без куколю, без метлички,
Щоб родились бички, телички
Чорні ягнички –
Старому діду на рукавички³⁴.*

На Херсонщині:

*А в полі, полі сам Господь ходив,
Сам Господь ходив, зерно розносив.
Діва Марія Бога просила:
“Уроди, Боже, жито, пшеницю,
Жито, пшеницю, всяку пшеницю”.
Сію, вію, посіваю. З Новим роком поздоровляю.
Будьте здорові з Новим роком; з Василем.
Дай, Боже!³⁵*

На Київщині:

*Сію, вію, посіваю, з Новим роком поздоровляю.
На щастя, на здоров'я та на Новий рік,*

*Щоб уродило краще, як торік, –
Жито, пшениця і всяка пашиця,
Коноплі під стелю на велику куделю.
Будьте здорові, з Новим роком та з Василем.
Дай, Боже!
Щедрий вечір, пане господарку,
Щастя, Боже, твоєму товару!
І часточка меду
І барвінок у саду.
Будь ти, мати хрещена, –
Божого сина хрестила,
Попід небесами носила.
Радуйтеся, люди, Христос буде,
Цілуйте Христа в ручки і ніжки,
А мені, дядьку, давайте пирожки³⁶.*

На Буковині:

*Сійся, жито. пшениця, всяка пашиця,
На цей Новий рік, щоб ся вродило ліпше, як торік.
Дай вам, Боже, в щасті, в здоров'ї дочекати
Від Нового року до Богоявлення,
Від Богоявлення – до ста літ.
Поки пан Біг назначить вік!
Дай, Боже!³⁷*

На Поділлі чоловік бажав господареві: “Дай, Боже, добрий день! На Василя, на Новий рік! Сійте жито, пшеницю, всяку сівбицю, коноплі по стелю, а лен по коліна, вби вас голова не боліла”.

Цих посівальників, як і дітей, просять сісти, щоб старости сідали, щоб квочки квоктали й сідали, щоб рої сідали. Далі обов'язково частували добрими стравами і напоями.

У новорічних звичаях багато спільного з усім зимовим циклом свят, з Різдвом, Водохрещам тощо. Ці свята і обряди втілювали досягнення стародавніх природних знань, уявлень про будову і походження Всесвіту, про єдність законів живої та неживої природи. Свята оберігали ритм і циклічність хліборобського життя. Різдвяні та новорічні свята пов'язані із культом хліба, землеробства й родинного життя. Як бачимо, цей культ представлений в живих ще обрядах давнього світогляду, хоч місцями ці уявлення доповненні пізнішими християнськими рисами.

¹Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Зимние праздники. – М., 1973.

²Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные д.чл. П.П.Чубинским.– СПб., 1877. – Т. 3.

³Матеріали до українсько-руської етнології з зібранні НТШ. – Львів, 1899 – 1929. – Т. 1 – 22.

⁴Сумцов М. Хлеб в обрядах и песнях. – Харьков, 1885.; Сумцов М. Культурные переживания. – К., 1890.

⁵Галька І. Народні звичаї і обряди з околиць над Збручем. – Львів, 1860, 1862. – Т. 1,2; Кравченко В. З побуту та обрядів півн.-зах. України. – Житомир, 1928. – Т.1.; Яшуржинский Х. Культ хлеба в малорусских колядках. – К., 1894.; Василенко В. Земледелие по украинским народным воззрениям. – Полтава, 1883.; Онищук А. Останки первісної культури у гуцулів. – Львів, 1912.; Пастернак Л. Звичаї і вірування у с. Зібонках Жовківського повіту. – Львів, 1929.

⁶Горленко В. Народна землеробська техніка українців. – К., 1971; Павлюк С. Традиційне хліборобство України. – К., 1991; Кутельмах К. Прадавня основа в календарній обрядовості українців Карпат. // Народознавчі зошити. – Львів, 1995. – № 4. – С. 204 – 209.; Кутельмах К. Поминальні мотиви в календарній обрядовості поліщуків // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Вип. 1. Київське Полісся. 1994. – Львів, 1997. – С. 172 – 204.; Курочкін О. Причинки до обрядовості осінньо-зимового циклів на теренах Чорнобильщини // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Вип.1. Київське Полісся. 1994. – Львів, 1997. – С. 330 – 339.

⁷Яшуржинский Х. Гадание накануне Андрея Первозванного // Киевская старина. – 1888. – Т.23. – С. 77.

⁸Записано у с. Яворів Турківського району Львівської області від Лоштин Анастасії Юрківни, 1920 р.н.

⁹Зап. автором у с. Довга-Войнилівка Калуського району Івано-Франківської області від Гладій Ганни Томківни, 1920 р.н.

¹⁰Зап. автором у с. Бережанка Лановецького району Тернопільської області від Нечипорук Марини Порфирівни, 1922 р.н.

¹¹Яшуржинский Х. Гадание накануне Андрея Первозванного. – С. 81.

¹²Зап. автором у с. Довга-Войнилівка Калуського району Івано-Франківської області від Гладій Галини Томківни, 1920 р.н., Фегона Петра Андрійовича, 1925 р.н.; с. Станькова Калуського району Івано-Франківської області від

Гринишин Степанії Василівни, 1931 р.н.

¹³Зап. автором у с.Бронниця Дрогобицького району Львівської області від Буховської Теодозії Іванівни, 1922 р.н. та Буховського Івана Григоровича, 1907 р.н.

¹⁴Зап. автором у с. Яворів Турківського району Львівської області від Лоштин Анастасії Юрківни, 1920 р.н.; с.Яблунів Турківського району Львівської області від Кирчей Катерини Юрківни, 1923 р.н.

¹⁵Зап. автором у с. Нижне Висоцьке Турківського району Львівської області від Семенів Анни Павлівни, 1921 р.н.

¹⁶Свирида Р. Хліб у зимовій обрядовості Київського полісся // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Вип. 1. Київське полісся 1994. – Львів, 1997. – С. 309.

¹⁷Пастернак Л. Звичаї і вірування у с. Зібонках Жовківського повіту. – С. 8.

¹⁸Зап. автором у с. Бережанка Лановецького району Тернопільської області від Нечипорука Петра Мефодійовича, 1920 р.н.

¹⁹Сумцов Н. П. Символика словянских обрядов. – М., 1996. – С.276.

²⁰Потебня А. А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. – М., 1865. – С. 56 – 57.

²¹Петров Н. О народных праздниках в юго-западной России. Труды Киевской духовной академии. – 1871. – № 9. – Отд. 5. – С. 505; Воропай О. Звичаї нашого народу. – К., 1991. – Т.1. – С. 74.

²²Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. К., 1994. Т1. – С. 126; Матеріали до українсько-руської етнології. Львів, 1908. – Т.15. – С. 23.

²³Зап. автором у с. Бронниця Дрогобицького району Львівської області від Буховської Теодозії Іванівни, 1922 р.н. та Буховського Івана Григоровича, 1907 р.н.

²⁴Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. – С. 129.

²⁵Воропай О. Звичаї нашого народу. – С. 150.

²⁶Матеріали до українсько-руської етнології. –Т. 15. – С. 62.

²⁷Там само. – Т. 18. – С. 80.

²⁸Там само. – С. 86.

²⁹Воропай О. Звичаї нашого народу. – С. 151.

³⁰Зап. автором у сс. Вовче, Яворів Турківського району, с.Лавочне Сколівського району Львівської області; сс. Вербів, Яблунівка Підгаєцького району Тернопільської області.

³¹Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – С.2.; Свирида Р. Хліб у зимовій обрядовості Київського полісся.– С. 310.

³²Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – С. 2.

³³Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. – С. 133.

³⁴Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – С. 450, 452.

³⁵Там само. – С. 451.

³⁶Там само. – С. 450.

³⁷Воропай О. Звичаї нашого народу. – С. 154.

Дмитро РОЗОВИК
Київ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПРОЦЕСІ КУЛЬТУРНОГО БУДІВНИЦТВА у 1917 – 1920 роках

Падіння монархії (березень 1917) в Росії і надання Тимчасовим урядом певних демократичних свобод у державі відкрили народам імперії можливість розгорнути боротьбу за своє національно-культурне і державне відродження.

В Україні з весни 1917 р. цю боротьбу очолили Центральна Рада, яка об'єднала у своїх рядах представників від багатьох українських партій та різних громадських і культурних організацій. З перших днів свого існування цей політичний орган поставив перед українським загальом завдання розгорнути боротьбу за відродження української держави. Складовою частиною цього процесу, на думку її керівництва М.Грушевського, В.Винниченка, С.Петлюри, С.Єфремова, Є.Чикаленка, С.Русової та інших лідерів українського національно-визвольного руху було культурне будівництво. Необхідність першочергового вирішення цієї проблеми диктувалася тим, що впродовж десятиліть царизм не підтримував розвитку української культури, а навпаки, проводив її широкомасштабну русифікацію й прагнув український народ перетворити у малоросів.

Закономірно, що таке становище українців у складі Російської імперії, висувало перед українськими державотворчими силами насамперед питання відродження української культури, яка об'єктивно сприяла формуванню у народі національної свідомості, патріотизму, любові до своєї Вітчизни, консолідувала його у боротьбі за свою свободу й державну незалежність.